

Tatjana Vučajnk, Univerza v Celovcu, Avstrija

Notranja diferenciacija in individualizacija v učbenikih za primarno stopnjo pri pouku slovenščine na dvojezičnem slovensko-nemškem področju

This paper presents the design of a textbook that, from both a linguistic and a didactic point of view, introduces activities and authentic texts for two fundamentally different language levels of Slovenian learners in primary schools. Linguistic heterogeneity is not only everyday school life with traditionally established methods, but it also puts many challenges to teachers, especially if they independently prepare individualized learning materials on a daily basis and implement internal differentiation in lessons. In the first part of the paper, the existing teaching material for bilingual lessons in the subject of Slovene is presented. In the second part, a model of internal differentiation in the classroom is proposed. As a next step, this paper focuses on the design of the textbook, which mediates communicative activities and with a text-based method enables progress at (at least) two different language levels, such as beginners in learning Slovenian and students at the language level B2.

Keywords: Slovene – bilingual education in Carinthia, internal differentiation, concept of textbook, text-based method

V prispevku predstavljam zasnovo učbenika, ki tako z jezikoslovnega kot didaktičnega vidika vpeljuje aktivnosti in avtentična besedila za dve bistveno različni jezikovni ravni učenk in učencev slovenščine v ljudski šoli. Jezikovna heterogenost je ne le šolski vsakdan z že tradicionalno ustaljenimi metodami in oblikami dela, ampak postavlja številne izzive tudi pred učiteljice in učitelje, še zlasti, če ti na dnevni bazi samostojno pripravljajo individualizirano učno gradivo in pri pouku izvajajo notranjo diferenciacijo.

V prvem delu prispevka predstavim obstoječe učno gradivo za dvojezični pouk pri predmetu slovenščina. V drugem delu prispevka pa predlagam model notranje diferenciacije v razredu znotraj enega prostora ter predstavim zasnovo učbenika, ki posreduje komunikativne aktivnosti ter na osnovi metode dela z besedilom omogoča napredovanje učenkam in učencem (vsaj) na dveh različnih jezikovnih ravneh, kot so začetnice in začetniki pri učenju slovenščine ter učenke in učenci od ravni B2 naprej.

Ključne besede: slovenščina – dvojezični pouk na Koroškem, notranja diferenciacija, zasnova učbenika, metoda dela z besedilom

1. Uvod

V prispevku bom predstavila koncept učbenika (učbenikov) za poučevanje učnega predmeta slovenščina na primarni stopnji na dvojezičnem slovensko-nemškem območju. V njem se osredotočam na koncentrično nadgrajevanje jezikovnega znanja skozi vsa štiri leta ljudskošolskega izobraževanja. V ospredje postavljam različne učne tipe učenk in učencev glede

na njihovo različno socializacijo, zato je zanje značilna tudi izrazito različna izhodiščna jezikovna raven slovenščine (od popolnih začetnic in začetnikov brez predznanja slovenščine do govork in govorcev slovenščine, ki prihajajo tudi iz Slovenije¹ in drugod, dvojezičnikov² z znanjem slovenščine, govork in govorcev enega bližnjega slovanskega jezika in še druge posameznice ter drugi posamezniki³).

V osemdesetih letih je večina otrok, prijavljenih k dvojezičnemu pouku, dobro ali deloma znala jezik slovenske narodnostne skupnosti, kar pomeni, da so bili v razredih učenci začetniki izjeme, saj le približno tretjina učencev ni imela jezikovnega predznanja. Današnja situacija je popolnoma drugačna: približno dve tretjini otrok obiskujeta dvojezični pouk brez jezikovnega predznanja, otroci z dobrim predznanjem pa v dvojezičnih skupinah predstavljajo zelo majhen delež, v mnogo skupinah so to le še izjeme. (Volavšek Kurasch, 2021, 45)

Raziskovalno vprašanje je tako namenjeno ugotovitvi, kako bi z različno (besedilno) metodo v koncentričnih krogih učenke in učenci nadgrajevali jezikovno znanje slovenščine. Izpostavljamo metodo dela z avtentičnimi besedili kot metodo poučevanja slovenščine v jezikovno heterogenih skupinah, pri čemer se ne osredotočam na različne kognitivne, socialne, čustvene in druge značilnosti, ki lahko pri usvajanju slovenščine prav tako vplivajo na sam proces učenja in poučevanja jezika. Hkrati pa so avtentična neumetnostna besedila tista, ki ob različnih jezikovnih ravneh omogočajo usvajanje ne samo besedišča ter jezikovnih struktur, ampak razvijajo tudi bralno pismenost z razumevanjem besedil. Ključno vlogo pri tem pa ima tako novi okvirni *Učni načrt*, ki bo stopil v veljavo septembra 2023 in ki učiteljicam in učiteljem prepušča interpretacijo, kaj, kdaj, kako, s čim poučevati oz. kaj »si vsaka oz. vsak vzame iz obstoječega učnega načrta⁴«, kot tudi *Kompetenčni opisi za predmet »Slovenščina, branje, pisanje«*.

Kompetenčni opisi so zasnovani tako, da odgovarjajo realnim pogojem na dvojezičnih ljudskih šolah na Koroškem. To zadeva predvsem različno jezikovno znanje otrok, ki so prijavljeni k dvojezičnemu pouku. Jezikovna sposobnost vsakega otroka je odvisna od družinske jezikovne situacije, nadarjenosti posameznika, partikularnih interesov učencev in učenk, motivacije za jezik, podpore staršev, šolskih pogojev, organizacijskih možnosti na šoli in od regionalnega okolja. Pedagoški izzivi za učitelje in učiteljice so v tem, da upoštevajo vsa ta različna jezikovna predznanja in omogočijo vsakemu posameznemu otroku kar se da najboljši in trajni jezikovni prirastek. (BMBWF, 2023b)

¹ Posamezni areali izkazujejo izrazito veliko število učenk oz. učencev, ki so se na novo priselili iz Slovenije.

² Tako govorce in govorki iz avstrijske Koroške kot od drugod, pri katerih govorimo o dvojezičnem paru s slovenščino.

³ Sociolingvistična situacija se hitro spreminja in se odraža v šolskem vsakdanu, zato sem prištevam govorke in govorce »posameznice oz. posameznike«.

⁴ Zapisani komentar je pogosto ustno izrečen v učiteljskih vrstah.

2. Obstoječi učbeniki za predmet slovenščina v dvojezični ljudski šoli

V šolskem vsakdanu dvojezičnih ljudskih⁵ šol in na tržišču⁶ se pojavljajo učbeniki in/ali delovni zvezki za različne starostne in jezikovne ravni, ki so deloma⁷ potrjeni na strokovnem svetu.⁸ Analiza učbenikov⁹ je pokazala, da je bilo gradivo na strokovnem svetu (osredotočam se na izdaje teh in ne na t. i. dodatek k seznamu šolske knjige ter druge izdaje učbenikov) bilo potrjeno in umeščeno na seznam šolske knjige (BMBWF, 2023a), s poimenovanjem delovni zvezek oz. delovna knjiga ter je izhajalo pri Mohorjevi založbi zlasti v obdobju od 2000 do 2004, in je torej starejšega nastanka. Novejšo letnico izdaje (2014 – *Berem, pišem, govorim ... slovensko se učim* ter 2020 – *Veselo do pisanja in branja 1*) imata le dva na strokovnem svetu potrjena učbenika. Pri učnih gradivih opažam, da je gradivo, razen enega, timsko delo različnih učiteljic in učiteljev praktikov, brez vključevanja strokovnjakinj in strokovnjakov s področja večjezičnosti, slovenskega jezikoslovja ter didaktike slovenskega jezika.

Kompleti delovnih zvezkov oz. učbenikov so zelo različno sestavljeni, pri nobenem nismo zasledili priročnika za učiteljico in učitelja, medtem ko imata CD le dve gradivi, to sta delovni zvezek *Poslušam, berem, govorim* (2004, za prvi in drugi razred¹⁰ ljudske šole) ter učbeniški komplet *Berem, pišem, govorim ... slovensko se učim* (za tretji razred ljudske šole). Slednji ter *Veselo do pisanja in branja 1* imata tudi delovni zvezek v klasičnem pomenu z vajami za utrjevanje, dva delovna zvezka pa imata še kopirne predloge. Te bi lahko pojmovali kot pripomoček za učiteljico in učitelja, deloma tudi za učenke in učence. Prav tako so ta gradiva v glavnem v črno-belem¹¹ tisku (razen izhodiščnih kontekstualnih/tematskih ilustracij ter z rumeno obarvanih navodil in v modrih krožcih oštevilčenih nalog; barvni simbol ima tudi slovnični razdelek v učbeniku *Berem, pišem, govorim ... slovensko se učim*).

Glede na šolsko stopnjo se obstoječe učbeniško¹² gradivo (v nadaljevanju) pri učnem predmetu slovenščina uporablja v ljudski šoli od 1. do 4. šolske stopnje oz. razreda, pri čemer so prehajanja

⁵ Ljudska šola traja štiri leta, učenke in učenci so stari od 6 do 10 let.

⁶ Izdajo t. i. šolskih učbenikov za slovenščino (nem. Schulbuchaktion oz. Schulbuchliste), ki so potrjeni na strokovnem svetu ter nato umeščeni tudi na seznam naročljivih in za šolarke in šolarje brezplačnih učbenikov, pripravlja Mohorjeva založba v Celovcu.

⁷ Za določeno šolsko stopnjo je v uporabi tudi drugo učno gradivo, ki ni potrjeno na strokovnem svetu, npr. *Pisana skrinjica*, *Berem skozi leto* oz. revija *Mladi rod*, ki opravlja tudi vlogo učbenika in ga učenke in učenci določenih letnikov, ki so prijavljeni k dvojezičnemu pouku, prejemajo brezplačno.

⁸ Več o potrjevanju »šolskih« učbenikov v okviru Zveznega ministrstva za izobraževanje, znanost in raziskovanje na <https://www.bundeskanzleramt.gv.at/agenda/familie/weitere-leistungen-fuer-familien/schulbuchaktion.html> (04.07.2023)

⁹ Analizo učbenikov (neobjavljeno) je za potrebe projekta z naslovom »Entwicklung eines durchgängigen Lehrbuchkonzepts für den Sprachunterricht Slowenisch auf der Primarstufe (Minderheitenschulwesen in Kärnten), Jahr: 2020-2021; Projektleitung: Mag. DI Dr. Samo Wakounig in Zusammenarbeit mit Ao. Univ.-Prof.i.R. Dr. Vladimir Wakounig; Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Forschung«, pripravila avtorica prispevka.

¹⁰ V uradnem odloku v slovenščini, ki je zapisan tudi v kolofonu delovnega zvezka oz. učbenika, se uporablja poimenovanje razred, medtem ko je na naslovnici običajno zapisana šolska stopnja.

¹¹ Pri vseh gradivih so naslovnice barvne.

¹² Poimenovanje učbeniško gradivo zato, ker v vezani obliki spominja na učbenik, čeprav je – z vidika slovenskih poimenovanj – najbolj primerljiv s samostojnim delovnim zvezkom.

med razredi zelo nejasna. Neformalni pogovori z učiteljicami in učitelji¹³ so pokazali, da se v praksi uporablja zlasti učbeniški komplet *Berem, pišem, govorim ... slovensko se učim* za tretji in četrti razred; medtem ko se delovni zvezek *Poslušam, berem, govorim* uporablja v drugem razredu; v prvem razredu se uporablja v glavnem učbeniško gradivo, ki je namenjeno opismenjevanju (tridelni komplet *Pozdravljene besede!* ter *Veselo do pisanja in branja 1*).

Naslov	Avtor	Izdajatelj	Leto izdaje	Potrditev	Naslovnik glede na potrditev na strokovnem svetu	Zgradba
Veselo na delo Delovna knjigaza jezikovnipouk slovenskega jezika za začetnike / Arbeitsbuch für den slowenischen Sprachunterricht für Anfänger	Veronika Terbuch	Mohorjeva založba	2000	6. 11. 2000	Na dvojezičnih šolah na Koroškem pri predmetu <u>nemščina/slovenščina</u> ¹⁴ , <u>branje, pisanje</u> na prvi in drugi šolski stopnji inza predmet nemščina/slovenščina, <u>branje</u> na 3. in 4. šolski stopnji.	Delovna knjiga. Kopirne predloge.
Pozdravljene, besede! 1. del, 2. del, 3. del Jaz zdaj pišem! Pisana abeceda	Tamara Kapus	Mohorjeva založba	2003	25. 7. 2003	Pri pouku v 1. razredu na dvojezičnih ljudskih šolah na Koroškem pri predmetu nemščina –slovenščina, branje, pisanje.	Delovni zvezek za začetni pouk branjain pisanja.
Slovenščina 4 Učbenik za slovenščino na 4. šolski stopnji „Učimo se“	Tanja Arbeitstein, Alexandra Malle, Maria Suklitsch, Ernestina Perč, Iris Mirjam Stornik, Miha Vrbinc, Maria Weber Ogris	Mohorjeva založba	2004	23. 1. 2004	4. razred na dvojezičnih ljudskihšolah na Koroškem v predmetu slovenščina.	Delovni zvezek.

¹³ Podobno so ustno potrdile tudi ostale članice projektne skupine, dvojezične učiteljice: Janja Einspieler, Kathrin Deutschmann, Maria Gallob, Eva Kristina Hartmann (trenutno delujoča na Pedagoški visoki šoli na Koroškem), Alexandra Sanna.

¹⁴ Podrčrtala avtorica prispevka.

Poslušam, berem, govorim (Slovenščina za najmlajše)	Jurij Opetnik, Danilo Katz, Janja Trap-Kert	Mohorjeva založba	2004	31. 10. 2003	1. in 2. razred na dvojezičnih šolah na Koroškem pri predmetu slovenščina – branje in pisanje. 3. in 4. razred dvojezičnih ljudskih šol na Koroškem pri predmetu slovenščina – branje.	Delovni zvezek. Kopirne predloge. CD.
Berem, pišem, govorim ... slovensko se učim Slovenščina za 3. šolsko stopnjo	Jurij Opetnik, Elvira Sabotnik, Magda Zidej	Mohorjeva založba	2014	28. 5. 2013	3. razred na dvojezičnih ljudskih šolah na Koroškem pri predmetu slovenščina – branje in pisanje (3. šolska stopnja).	Učbenik. Delovni zvezek. CD.
Pisana skrinjica Mladi rod Zbirka gradiva za najmlajše	Sestavil in uredil: Jurij Opetnik Zbrala: Magda Zidej	Mladi rod	2016	/	/	Zbirka gradiva za najmlajše.
Veselo do pisanja in branja 1 Učbenik za prvo šolsko stopnjo	Jurij Opetnik, Magda Zidej	Mohorjeva založba	2020	7. 8. 2019	Pri pouku v 1. razredu na dvojezičnih ljudskih šolah na Koroškem pri predmetu slovenščina – branje in pisanje.	Začetno branje in pisanje. Učbenik. Delovni zvezek.
Berem skozi leto	Stefan Lesjak	Mohorjeva založba Celovec	2021	/	/	Ob začetku pouka slovenskega jezika, branje, prvi korak v svet besedil.

Tabela 1: Seznam obstoječih/dobavljivih učbeniških gradiv za učni predmet slovenščina na dvojezičnem slovensko-nemškem področju glede na leto izdaje

Iz tabele 1 je razvidno, da je ponudba obstoječih in hkrati dobavljivih ter na strokovnem svetu potrjenih učbeniških¹⁵ gradiv skromna¹⁶. Z učbeniški gradivi se sicer zaobjame celotno obdobje ljudskih šol, vendar je za vsak razred možna le ena izbira (izjema le učbeniško gradivo

¹⁵ V tabeli 1 navedeno učbeniško gradivo zaobjema do oddaje prispevka avtorici znana učbeniška gradiva.

¹⁶ V Sloveniji za to starostno obdobje sta avtorici do oddaje prispevka poznana le dva sodobnejša in na tržišču še dobavljiva samostojna delovna zvezka (uveljavljeno poimenovanje v Sloveniji) za učenje slovenščine kot drugega in/ali tujega jezika pri otrocih na začetku obveznega šolanja. To sta *Poigraymo se slovensko* (2009) ter *Na poti k učenju slovenščine* (2013).

za opismenjevanje). Tabela tudi prikazuje, da le delovna knjiga *Veselo na delo* s slovenskim in nemškimi podnaslovom jasno pove, da gre za učbeniško gradivo za začetnike, ki je namenjeno poučevanju slovenščine kot drugega jezika za učence in učence, ki so t. i. jezikovne začetnice in jezikovni začetniki in ne začetnice in začetniki glede na starost ali šolsko stopnjo (pogosto prihaja namreč do enačenja poimenovanja jezikovnih začetnic in jezikovnih začetnikov ter začetnic in začetnikov glede na starost). Na terenu so v rabi tudi še številna lastna in druga učna gradiva, bodisi tradicionalna v tiskani obliki ter z dodatka k seznamu šolske knjige bodisi digitalizirana¹⁷. Zlasti učna gradiva, ki so dostopna na spletu, dopolnjujejo obstoječo ponudbo učbeniškega gradiva, a ne zapolnjujejo vrzeli, ki je v praksi povezana z izrazito različnimi jezikovnimi ravni znotraj enega razreda, različnih učnih metod in oblik dela v razredu.

Vsebinska analiza učbeniškega gradiva je pokazala, da se le redko razvijajo vse štiri sporazumevalne dejavnosti. Poleg že omenjenega razumevanja slušnih besedil so zapostavljene zlasti dejavnosti, ki bi spodbujale govorjenje, ogromno pa je nalog za pisanje¹⁸ in razumevanje prebranega. Besedila, napisana s strani učiteljic in učiteljev za potrebe učbeniškega gradiva, le redko izkazujejo in prikazujejo konkretne¹⁹ dialoške situacije, saj pogosto te znotraj opisnega besedila opravljajo vlogo popestritve in so tudi zapisane v obliki poročanega govora. Avtentičnih besedil iz otroške in mladinske periodike, ki ne opravljajo vloge revije za pouk²⁰ slovenščine, skoraj ni, izjema so pesmi, rime, izštevanka. Izbrano besedišče v učbeniškem gradivu zajema zlasti samostalnike, medtem ko je za slovenščino pomemben tudi glagol, ti pa se v glavnem ponavljajo in so običajno rabljeni v sedanjiku. Nekatere skladenjske strukture v učbeniških gradivih so zelo zahtevne, poleg tega pa ni nikjer posebej razbrati njihove uporabe oz. nalog za njihovo utrjevanje. Slovnične in pravopisne vsebine (te se načrtno uvajajo v učbeniškem gradivu za tretjo in četrto šolsko stopnjo), ki jih izkazuje učbeniško gradivo, se pogosto nadgrajujejo v samostojnih razdelkih, metajezikovno pa ti razdelki za razumevanje zahtevajo izrazito visoko jezikovno raven slovenščine. Ravno slovnične vsebine izrazito izstopajo in nakazujejo povezavo in navezovanje na učni načrt za predmet nemščina²¹. V učbeniškem gradivu primanjkuje koncentrično nadgrajevanje tako tematike, sporazumevalnih vzorcev kot tudi slovničnih vsebin; navodila ob nalogah pa so pogosto zelo zahtevna za razumevanje.

¹⁷ Pri slednjem omenjamo spodnje spletne povezave: <https://www.loka.at/>, https://www.mladirod.at/?page_id=9, <https://www.sova.at/>, <https://mala.sova.at/>, <https://www.slinki.at/> (04.07.2023)

¹⁸ Zaobjema običajno krajše povedi oz. nekaj vrstična besedila.

¹⁹ Več ponazoritev dialoških situacij je v obliki stripov v učbeniškem gradivu *Veselo na delo*.

²⁰ Jezikovna revija za pouk slovenščine na tem področju je Mladi rod.

²¹ Manjšinskošolski zakon predvideva posredovanje obeh jezikov v približno enakem obsegu. To zahtevo morajo izpolnjevati tudi učbeniki, kar je verjetno vzrok navezovanja na nemščino.

3. Koncept učbenika

3.1 Notranja diferenciacija in individualizacija pri predmetu slovenščina

Osrednje vodilo pri zasnovi koncepta²² učbenika s prilogami (oz. učbenikov po vertikali skozi štiri leta izobraževanja) je bilo notranja diferenciacija in individualizacija ob upoštevanju dveh izrazito različnih jezikovnih ravni učenk in učencev (brez znanja slovenščine in z znanjem slovenščine od ravni B2 naprej²³). Jezikovne situacije v razredih dvojezičnega izobraževanja na območju veljavnega manjšinskega šolskega zakonika se med seboj bistveno razlikujejo, v razredu so učenke in učenci prijavljeni k dvojezičnemu pouku oz. neprijavljeni, v razredih pa se lahko izvajata dva modela poučevanja bodisi timski model poučevanja bodisi imerzija. Pri timskem modelu dvojezična učiteljica oz. dvojezični učitelj poučuje prijavljene učenke in učence v slovenščini, neprijavljene k dvojezičnemu pouku pa poučuje timska učiteljica in timski učitelj v nemščini. Pri imerziji, jezikovni kopeli oz. potopitvi v nematerni jezik, gre za poučevanje nejezikovnih predmetov v dodatnem jeziku, jezik tako postane predmet komunikacije in ne poučevanja (prim. Das Minderheitenschulwesen, 2019). Znotraj modela imerzije se tako izvajajo tedenske, dnevne, urne ali »druge« menjave jezika. Tudi tovrstni vsebinsko-organizacijski dejavniki kažejo na zahtevno izhodiščno situacijo, za katero naj bi se izoblikoval učbenik s prilogami.

Es gibt daher im kommunikativen Ansatz auch wenig konkrete Vorschläge, wie die Chancen einer heterogenen Gruppe genutzt werden könnten, wie die Schüler voneinander lernen und sich gegenseitig unterstützen könnten. (Gombos & Stefan, 2013, 143)

Notranja²⁴ diferenciacija, za katero je značilno, da ohranja heterogene oddelke in znotraj teh upošteva potrebe, želje in individualne zmožnosti učenk in učencev, in individualizacija sta tako nujno potrebni, kar svetujejo tudi številna priporočila za sam pouk, hkrati pa so »pedagoški izzivi za učitelje in učiteljice [...] v tem, da upoštevajo vsa ta različna jezikovna predznanja in omogočijo

²² Sam koncept učbenika s prilogami je zasnovala avtorica prispevka, medtem ko je za samo realizacijo koncepta delo potekalo v projektni skupini.

²³ Med obema navedenima jezikovnima ravnema je po *Skupnem evropskem jezikovnem okviru* velika vsebinska razlika, zato sta zanj znotraj enega učbenika podana neumetnostna in umetnostna besedila, vključujoč besedišče, sporazumevalni vzorci in slovnične vsebine. Učiteljici oz. učitelju pa je s tem ponujena osnova za dodatno vsebinsko-tematsko diferenciacijo ob teh dveh ravneh; navedeni vsebinski ravni jo oz. ga le usmerjata ter omogočata dostopnost učne vsebine vsaj za učenke oz. učence na teh dveh jezikovnih ravneh. Izvajanje in potek diferenciacije pa od učiteljice oz. učitelja zahteva še dodatno fleksibilno načrtovanje za izvedbo pouka.

²⁴ »Notranja diferenciacija ostaja v bistvu pri skupnih temeljnih vzgojno-izobraževalnih smotrih in pri razmeroma enakem globalnem učnem tempu in napredovanju. So pa posamezni učni dejavniki, zlasti učni cilji, učna vsebina, sredstva, metode, didaktično vodenje, učni čas, sodelovanje učencev ipd. močnejše variirani in tako zastavljeni, da občasno in za krajši čas odstopajo od skupnega učnega poteka, vendar se vanj vedno znova vračajo, zlasti tedaj, kadar je potrebno občasno organizirati učence v bolj homogene učne skupine«. (Strmčnik, 1993, 50)

vsakemu posameznemu otroku kar se da najboljši in trajni jezikovni prirastek« (Kompetenčni opisi za predmet »Slovenščina, branje, pisanje«; brez letnice in številke strani).

Diferenciacija je pretežno organizacijski ukrep, ki zahteva tako tehten premislek o okvirni časovno-tehnični zgradbi ure, metodah učenja in poučevanja ter učnem gradivu in usposobljenosti učitelja. »Notranja diferenciacija omogoča učencem vključevanje v dve različni nivojski skupini, kjer pripravljene naloge rešujejo na dveh težavnostnih nivojih, odvisno od njihovih sporazumevalnih sposobnosti. Znotraj teh dveh skupin pa naloge še dodatno diferencirajo in individualizirajo« (Veljić, 2001, 52). Strmčnik (1993) ločuje vsebinsko-tematsko in didaktično-metodično notranjo diferenciacijo.

Vsebinska oziroma tematska diferenciacija je vezana na obravnavo učne snovi, na poglobljanje le-te, na preverjanje in ocenjevanje. Pomeni, da učitelj upošteva pri vseh stopnjah usvajanja znanja primeren obseg in zahtevnost nalog, vezane na sposobnosti učenca. Pri obravnavi nove snovi tako učitelj uporablja koncentrični način; sporočanje sposobnejše povabi k reševanju zahtevnejših nalog (npr. učenec v pripoved vključuje sinonime, uporabi razširjene povedi, samostalnikom dodaja ustrezne pridevnike, glagole ...), počasnejše in besedno skromnejše pa vodi in jim po potrebi pomaga še s preprostejšimi primeri (npr. usvajanje samostalniških besed ob slikovnih spodbudah, ki jih učenec hitro prepozna, nato jih dopolnjujemo z vedno novimi, nekoliko zahtevnejšimi in manj konkretnimi). (Veljić, 2001, 52–53)

»Didaktično-metodična diferenciacija omogoča pravilen odnos med učno snovjo in učnimi metodami; primerne metode pozitivno vplivajo na učne razlike med učenci, kar je treba upoštevati pri načrtovanju in vodenju« (Veljić, 2001, 53).

Za obstoječo situacijo v šolskem vsakdanu pri predmetu slovenščina ob izvajanju pouka znotraj ene učne skupine sem za izvajanje diferenciacije in individualizacije ter sam potek diferenciranega in individualiziranega pouka priredila sukcesivni model temeljnega in nivojskega pouka fleksibilne diferenciacije, »ki omogoča vsem učencem usvojiti temeljno znanje, sposobnejšim pa tudi nadgradnjo« (prav tam). Prirejani model diferencira učno vsebino ter omogoča izbiro med temami in nalogami, učenke in učence vključuje v proces učenja na raznovrstne načine, kjer učenke in učenci naučeno pokažejo z »izdelkom«, ter vzpostavlja in ustvarja varno učno okolje. Učiteljica oz. učitelj tako 1/3 razpoložljivega učnega časa nameni temeljnemu pouku s skupno temo v heterogeni skupini (aktivnosti s celo učno skupino), 1/3 razpoložljivega učnega časa je namenjena temeljnemu pouku s skupno krovno temo v homogenih učnih skupinah (aktivnosti razdeljene glede na jezikovne²⁵ sposobnosti), 1/3 razpoložljivega učnega časa je namenjena pridobivanju temeljnega znanja v obliki povzetka (oz. učenkinega oz. učenčevega izdelka) krovne teme zopet znotraj heterogenih učnih skupin, kar prikazujem v tabeli 2.

<p>1/3 razpoložljivega učnega časa temeljni pouk s skupno temo v heterogeni učni skupini</p>
--

²⁵ Tukaj se za potrebe pouka slovenščine kot prvega jezika v Avstriji lahko model razširi še na različne šolske stopnje oz. razrede (t. i. kombinirane oddelke, v katerih so učenke in učenci različnih starosti oz. iz različnih šolskih stopenj oz. razredov).

1/3 razpoložljivega učnega časa temeljni pouk s skupno krovno temo v homogenih učnih skupinah
1/3 razpoložljivega učnega časa vsi učenci pridobivajo temeljno znanje v obliki povzetka krovne teme v heterogeni učni skupini

Tabela 2: Model izvajanja učne diferenciacije v izrazito jezikovno heterogenih skupinah

V jezikovno heterogenih skupinah, ki jih poučuje ena učiteljica oz. en učitelj²⁶, model predvideva obravnavo iste krovne teme na dveh²⁷ jezikovnih ravneh (brez znanja slovenščine in z znanjem slovenščine od ravni B2 naprej). Hkrati pa ti krajši učni intervali ločevanja znotraj homogenih učnih skupin »izključujejo nevarnost, da bi učenci izgubljali učne in socialne stike« (prav tam). S tem je zagotovljena tudi pozitivna učna in razredna klima, ki sta predpogoj za ohranjanje motivacije pri usvajanju slovenščine. Tovrsten model od učiteljice oz. učitelja zahteva tako natančno letno delovno pripravo kot tudi natančno načrtovanje učne ure za obe jezikovni ravni. Pri konceptu zasnove učbenika se osredotočam na metodo dela z besedilom, ki je osrednja in tako predstavlja izhodišče ter koncentrično nadgradnjo jezikovnega znanja, kot je to značilno za *Dodatek k Skupnemu evropskemu jezikovnemu okviru* iz leta 2018. Metoda dela z besedilom sodi med dokumentacijske metode, pri katerih se učenka oz. učenec vedno znova lahko vrača v samo besedilo in tako preverja ter dopolnjuje svoje znanje. Delo z besedilom se pojavlja v vseh fazah učnega procesa, od uvajanja, preverjanja ter ocenjevanja tako v posrednem kot neposrednem delu z besedilom. V ospredju je komunikacijski pristop poučevanja jezikov ter razvijanje vseh štirih sporazumevalnih dejavnosti (poslušanja²⁸, govorjenja, branja in pisanja) ter zmožnosti, ki so za dvojezično šolstvo določene v *Kompetenčnih opisih za predmet »Slovenščina, branje, pisanje«*. Pri jezikovnem znanju/jezikovni zmožnosti (prim. Pirih Svetina 2005, 29) vključujemo slovnično (besedje, oblikoslovje, skladnjo, pravorečje, pravopis) in besedilno (kohezijo in retorično organiziranost) zmožnost.

Oblikovno-tehnična zasnova učbenika s prilogami obsega učbenik in priročnik za učiteljico oz. učitelja. Priročnik je pojmovan kot servis za učiteljico oz. učitelja, ki bo pojasnil sam pristop dela v razredu, predstavljal možne obravnave vsebin, opisal metodično-didaktični pristop, hkrati pojasnjeval določene zahtevnejše²⁹ jezikovne vsebine, ponujal dodatne naloge in gradivo, slikovne in besedne/besedilne igralne kartice ter nalepke za učenko in učenca, slušne posnetke, ki so dostopni preko QR-kod. V samem učbeniškem gradivu upoštevam tudi vidni oz. vizualni,

²⁶ V razredih, kjer poučujeta dvojezična učiteljica in dvojezični učitelj ter timska učiteljica in timski učitelj je načrtovanje in izvajanje pouka pri predmetu slovenščina usklajeno z obema in jima omogoča še dodatne možnosti diferenciranja in individualiziranja.

²⁷ Tovrstni model je bil prvenstveno prilagojen za kombinirane oddelke ob predpostavki, da imamo že obstoječe učbeniško gradivo za različne razrede iz slovenskega šolskega sistema ter izdelano učno gradivo za jezikovne začetnice oz. začetnike pri usvajanju jezika. Prilagoditev modela je nastala na podlagi avtoričinega dvajsetletnega akcijskega raziskovanja ter poučevanja v kombiniranih jezikovno heterogenih skupinah pri pouku slovenščine.

²⁸ Pri tej starostni skupini se predvideva, da učenke in učenci razvijajo zlasti sposobnost poslušanja in govorjenja, medtem ko pisanje in branje začnejo razvijati ob ustreznem procesu opismenjevanja.

²⁹ Zavedanje in posredovanje informacij s terena, da nekatere učiteljice in učitelji lahko podvomijo v svoje slovnično znanje slovenščine.

slušni oz. avditivni in gibalni oz. kinestetični zaznavni učni stil, saj se otroci, ki se učijo drugega jezika v starosti do deset let oz. od drugega leta do pubertete (prim. Pirih Svetina, 2005, 14), jezika učijo naravno in nenaporno, tako kot se učijo prvega jezika. Tako so kot neke vrste stalne rubrike predvideni predeli za večjezičnost (prim. Krumm & Reich, 2011), gibanje, ustvarjanje, samopreverjanje znanja ter samorefleksija. Ob pisnih in zelo poenostavljenih navodilih se pojavijo še ikone, ki ponazarjajo dejavnost.

3.2 Tematika

Pri tematiki sledim konceptu »bližnji učenkin oz. učenčev svet«, ki se postopoma razširi na širši svet okoli nje oz. njega. Pri tem vključujem teme in podteme, ki ji narekujejo tako *Skupni evropski jezikovni okvir, Kompetenčni opisi za predmet »Slovenščina, branje, pisanje«* kakor tudi (*novi*) *Učni načrt za slovenščino (narodnostne skupnosti)*. Sledim principu »za otroka relevantna in motivacijska tematska področja«, kot so živali in igrače ter njegov vsakdan in prosti čas v šoli in doma (prim. Motik idr., 2016, 21–23). Ob tem se integrirano vključuje tematika letnih časov, koledarja in praznikov ter regionalnosti. Ob tematiki je definirano tudi besedišče za začetnice oz. začetnike, pri čemer sem se opirala na razpoložljivo (tisto, ki ti pride ob temi prvo na misel) in hkrati frekventno besedišče, ki ga je mogoče uporabiti v ponujenih sporazumevalnih vzorcih. Časovni okvir obravnave posamezne teme je prepuščen učiteljici oz. učitelju, ki glede na razred presoja o dolžini obravnave.

3.3 Neumetnostno besedilo kot izhodišče

Neumetnostna besedila so tista, ki se od literarnih besedil razločujejo po tem, da imajo praktični namen in govorijo o resničnem svetu, zato so podatki preverljivi, kadar so ti v njih podani. Neumetnostno besedila so prisotna v vsakdanjem življenju, a je njihova dostopnost lahko omejena oz. zamejena zgolj na določene uporabnike. Govorim o otroških in mladostniških revijah v barvah, ki so kognitivno ustrezne ter motivacijsko privlačne, vsebujejo avtentična (pisna – zlasti ta so v prvi vrsti edina in vodilna – in govorjena) besedila različnih avtoric oz. avtorjev in ilustratoric oz. ilustratorjev. Ta niso napisana le za potrebe pouka in se uresničujejo preko različnih besedilnih vrst ter nagovarjajo različne zaznavne učne stile ter tudi jezikovne ravni učenk in učencev. Z didaktičnega vidika se zastavlja vprašanje pojmovanja definicije besedila in njegove dolžine. Za uporabnice in uporabnike prvega jezika je to v prvi vrsti besedilo daljše, v katerem so poljubne razumljive jezikovne strukture ter neomejeno široko besedišče, ki je načeloma razumljivo, le tu in tam je kakšna beseda ali besedna zveza, ki pa jo je mogoče tudi s pomočjo jezikovnih virov in tehnologij mimogrede preveriti in pridobiti razlago. Običajno se predvideva, da bo besedilo imelo tudi določeno zgradbo, ki bo izkazovalo jedro, uvod in zaključek, njegovi deli pa bodo med seboj povezani, tako da bo delovalo kot zaključena celota. »Besedila so navadno večpovedna, so pa tudi enopovedna« (Toporišič, 1992, 6). Pri otroku, ki se jezika uči na začetniški jezikovni ravni, je to drugače. Zato se na začetniških jezikovnih ravneh osredotoča zlasti na slednja, torej tudi enopovedna besedila, pri otrocih in mladostnicah oz. mladostnikih pa naj bi bila tudi podprta z vizualno podobo, bodisi z ilustracijo bodisi s fotografijo.

Besedila, ki jih uporabljamo pri pouku, so lahko bodisi izvirna, to so taka, ki niso primarno namenjena rabi pri pouku, ali pa so posebej pripravljena, prirejena in prilagojena za rabo pri pouku (npr. učbeniška besedila). Vsa besedila, ki jih uporabljamo pri pouku slovenskega jezika in slovenske kulture v tujini, naj bi bila relevantna za naslovnike in opremljena z ustreznimi vajami. Za naslovnika (otroka in mladostnika) so relevantna tista besedila, ki so prilagojena njegovi starosti, sposobnostim, védenju in zanimanjem. (Motik idr., 2016, 19)

Tega se mora zavedati snovalka oz. snovalec programov ter učnih gradiv, saj bo sicer učenka oz. učenec demotiviran in bo njegovo usvajanje upočasnjeno ali celo prekinjeno.

Pri izbiri neumetnostnih avtentičnih besedilih se tukaj ne soočamo z razmerjem domače (področje slovenske manjšine na avstrijskem Koroškem) ali tuje (avtentična besedila različnih avtorjev in ilustratorjev, ki objavljajo v otroških in mladinskih revijah v Sloveniji), ampak z razmerjem avtentično besedilo in za potrebe pouka s strani učiteljice oz. učitelja napisano (prilagojeno) besedilo. Nikakor pa literarna otroška besedila v samem konceptu niso izključena. Izrednega pomena so ob teh besedilih zlasti dejavnosti, ki se osredotočajo na samo razumevanje besedila, čeprav se popolnoma vseh besed v besedilu ne razume. Osrednji gradnik je razumevanje krajših besedilnih izsekov, ki so podprti z nazorno ilustracijo ali fotografijo, saj bo le tako omogočeno znotraj ene ure ostajanje v ciljnem jeziku, tj. v slovenščini.

Lesen bildet die Grundlage für lebenslanges Lernen im Sinne einer reflexiven Grundbildung. Es umfasst das Verstehen auf Wort-, Satz- und Textebene sowie das Erschließen von Informationen und Inhalten aus einfachen Texten unterschiedlicher Länge und reicht von einem globalen Verständnis bis zum Erfassen von Details. (BMBWF, 2023b³⁰)

Dosegljivost aktualne otroške in mladinske periodike ter sama izpostavljenost učenk oz. učencev, pa tudi učiteljic in učiteljev, je verjetno povezana tudi s samo dostopnostjo te periodike v tiskani obliki. Dodaten dejavnik dostopnosti pa je tudi visoka cena za tujino, kamor se prišteva tudi neposredna bližina meje s Slovenijo. Preko ustnih virov smo izvedeli, da se lahko letno naročnino za otroško in mladinsko periodiko vplača tudi prek slovenske knjigarne Haček. Prejemnica izvoda pa je tudi Slovenska študijska knjižnica v Celovcu. Ta zahtevna izhodiščna situacija do dostopa avtentičnih slovenskih otroških besedil ter seznanjanje s slovensko kulturo ter literaturo tudi preko tiskanega medija je tako prepuščena lastni angažiranosti učiteljice oz. učitelja, ki se na svoje stroške naroči na tovrstno periodiko ter na ta način tudi dolgoročno zbira smiselna avtentična besedila, ki so primerna za vzgojno-izobraževalno delo na tem področju ter omogočajo prepoznavanje različne jezikovne kakovostne ponudbe za začetniške in druge jezikovne ravni.

Za začetniške jezikovne ravni se je v okviru koncepta učbenika definiralo tudi besedišče (ne le samostalniško), s posebnim poudarkom na glagolih, saj je bil zastavljeni cilj, da bo učenka oz. učenec ob koncu ljudskošolskega izobraževanja sposoben odreagirati v določenih situacijah z jezikovnimi strukturami tudi v slovenščini. Za višje jezikovne ravni pa se širjenje besedišča predvideva ravno z raznolikimi in številnimi avtentičnimi besedili, s katerimi se razvija tudi bralno kulturo in pismenost.

³⁰ Učni načrt še ni preveden v slovenščino, zato je citat v nemščini.

3.4 Sporazumevalni vzorci in komunikacijske dejavnosti

Usvajanje jezika je dolgoročen proces, ki predvideva, da se nekega jezika v okolju lahko naučiš v obdobju od 5 do 7 let, kar za učenke in učence v našem primeru pomeni obdobje ljudske šole in še skoraj celo srednjo³¹ šolo, zato je še toliko pomembnejše, da so sporazumevalni vzorci (konkretizacija jezikovnega vnosa) premišljeni in se tudi nadgrajujejo. Tovrstni sporazumevalni vzorci pa so še toliko pomembnejši, saj se jih učenci naučijo kot fraz, ne da bi poznali natančnejšo jezikovno zgradbo same strukture. Ključnega pomena zanje je, da je to fraza, ki jo bo mogoče funkcionalno uporabiti ter z njo izvesti določeno dejavnost, ki bo imela za posledico konkreten rezultat (npr. povabilo na plavanje z jezikovno strukturo *Greš plavat?*). Cilj vsakega usvajanja jezika je čim hitrejšo sporazumevanje v vsakdanjem življenju. Komunikacijske dejavnosti, ki spodbujajo, da učenke in učenci v procesu jezika čim več govorijo, v ospredje postavljajo kot metodo igre vlog ter simulacijo (prim. Brčić Petek, 2016). Za igro vlog je predpogoj, da učenka oz. učenec vnaprej ve, o čem bo tekel pogovor, medtem ko pri simulaciji pa učenka oz. učenec ne ve, kaj naj pričakuje. Izrazite razlike med jezikovnimi ravni tako zahtevajo izvajanje poučevanja jezika z različnimi učnimi oblikami in metodami dela.

Besedilo kot koncept, ki omogoča vpogled v jezikovne strukture in njihovo prepoznavanje, omogoča hkrati tudi širjenje besedišča, ki ni le osnovno, kajti neumetnostna besedila odpirajo teme, ki hkrati presegajo vsakodnevni praktično-sporazumevalni repertoar rabe jezika. Pri zavestni in skrbni rabi jezika je to tisti element, ki učenko oz. učenca dela suverena in zadovoljnega uporabnika.

Was im Zweit- und Fremdsprachenunterricht von Beginn an unbedingt trainiert werden sollte, ist der aktive und produktive Umgang mit authentischem Sprachmaterial. (Gombos & Stefan, 2013, 143)

Osnovni sporazumevalni vzorci, ki upoštevajo kognitivno starost učenk in učencev, se pojavijo ob t. i. izhodiščni ilustrativni situaciji in/ali besedilu, npr. pri temi igrače (*Imaš žogo?, Se greš loviti?*). Izrednega pomena so tudi nazorne fotografije/ilustracije, ki ponazarjajo povedano, ob vsebinah iz širšega slovenskega kulturnega prostora le-to tudi avtentično upodablja oz. ponazarjajo. V ilustrativni ponazoritveni kontekst sodi tudi ponazoritev slovničnega števila (denimo dvojine), npr. če sta dve pomaranči v samem besedilu, potem sta tudi dve³² pomaranči na ilustraciji/fotografiji.

Komunikacijske dejavnosti napovedujejo že same sporazumevalne strukture, ki se jih tako prikazuje in utrjuje v obliki iger vlog, simuliranih dialoških situacij, v katerih učenke in učenci glasno ubesedujejo sporazumevalne vzorce in se tako pri govorjenju v slovenščini zavedajo tudi sami sebe. Poleg tega pa so ravno te vsebinsko sporazumevalno širše in atraktivno zastavljene igre vlog dejavnost, pri katerih znotraj parov/tandemov dve različni jezikovni ravni ohranjata pozitivno razredno klimo in vzdržujeta ter ohranjata socialni stik znotraj ene skupine/razreda.

³¹ Učenke in učenci srednjo šolo v Avstriji obiskujejo od približno desetega do štirinajstega leta, kar traja štiri leta.

³² Zavedanje in dejstvo, da imamo v slovenščini tri slovnična števila, ednino, dvojino in množino, kar je s kontrastivnega slovensko-nemškega vidika ne le slovnično, temveč tudi pomensko in kognitivno izziv.

Tukaj kot primer omenjamo igro vlog ob gibanju³³, v kateri učenke in učenci ob slikovnem³⁴ impulzu iščejo svoj smiselni par (npr. *Rdeča kapica išče babico*). Pri tem se utrjuje tudi slovnico (glagol biti v 1. in 2. osebi sedanjika ednine, trdilna in nikalna oblika) z jezikovnimi strukturami: *A si ti Rdeča kapica? Ja, sem Rdeča kapica / Ne, nisem Rdeča kapica*. Med komunikacijske dejavnosti prištevam tudi »mini ankete³⁵« (prim. Ključevšek, 2022) (npr. *Kaj rad/rada delaš pozimi/jeseni/poleti/spomladi?*), v katerih učenke in učenci zopet ob gibanju pridobivajo določene informacije o svojih sošolkah/sošolcih³⁶ znotraj razreda/skupine. O rezultatih ankete tudi poročajo (npr. za začetniško jezikovno raven *Mojca rada smuča in se kepa., Peter rad drsa in se sank.*; npr. za višjo jezikovno raven tudi strukture z rabo dvojine *Špela in Matic rada smučata* in množine *Trije radi drsajo.*). Pri tovrstni sestavi ankete ja zlasti za začetniške jezikovne ravni ključno, da so jezikovne strukture, ki jih utrjujemo, tudi jasno izpisane³⁷ in da sta zaradi različnih slovničnih oblik za moški in ženski spol tudi podana po dva primera kot ponazoritev odgovora rešena.

Pogovarjaj se.

Kaj rada delaš pozimi? Mojca pozimi rada smuča in se kepa.

Kaj rad delaš pozimi? Peter pozimi rad smuča in se drsa.

Kaj rad delaš pozimi? (simbol fanta) Kaj rada delaš pozimi? (simbol punce)	(fotografija osebe, ki drsa, ob tem so drsalke kot pripomoček jasno vidne)	(fotografija osebe, ki smuča, ob tem so smučiči kot pripomoček jasno vidne)	(fotografija osebe, ki se kepa, ob tem je jasno vidna snežna kepa)	(fotografija osebe, ki se sank, ob tem so sanke kot pripomoček jasno vidne)
Mojca		X	X	
Peter	X			X

Tabela 3: »Mini anketa« o dejavnostih pozimi – (ne)opisnjene učenke in (ne)opisnjeni učenci, različnih jezikovnih ravni

3.5 Slovnične vsebine

Definiranje slovnice oz. slovničnih vsebin za dve različni jezikovni ravni prav tako izhaja iz komunikacijskega vidika usvajanja jezika, kjer so v ospredju tiste jezikovne strukture, ki jih je mogoče funkcionalno uporabiti ter so v rabi tudi v otroškem miselnem in vsakdanjem kontekstu. Tukaj ne moremo mimo dveh vidikov, in sicer definiranja in podajanja slovničnih vsebin, ne da

³³ Dejavnost predvideva, da se učenke in učenci sprehajajo po razredu in iščejo svoj par.

³⁴ Učenke in učenci prejmejo slikovne kartice z osebami, ki so sicer v njihovem miselnem svetu znane.

³⁵ »Mini ankete« so dejavnost, v katerih sodeluje celoten razred/skupina ne glede na jezikovno raven, saj se z njo ohranja pozitivna klima, v interakcijo prideta različni jezikovni ravni, učenke in učenci se učijo drug od drugega. Pri podajanju odgovorov ter poročanju pa učiteljica oz. učitelj individualizirano pristopa do učenk in učencev.

³⁶ V tovrstni dejavnosti ne izključujemo sodelovanja učiteljice oz. učitelja.

³⁷ S tem omogočimo vpogled v proces usvajanja jezika tudi staršem, ki v svoje znanje slovenščine podvomijo, hkrati pa je opismenjenim tudi že omogočeno branje.

bi ju komentiralii, saj se z njima srečujemo znotraj opisanega koncepta. Prvi je definiranje slovničnih vsebin, ki jih bomo obravnavali na posamezni šolski stopnji/enoti, drugi pa je njihovo ponazarjanje, uzaveščanje ter posredovanje učenkam oz. učencem. V ospredje postavljam induktivni pristop poučevanja slovnice, pri katerem začnemo s primeri, sledi vadba in šele na koncu preidemo na pravila (Skela, 1999, 130). Ravno didaktiki ter ponazarjanju slovničnih vsebin/pravil je v tovrstnem učbeniku potrebno posvetiti posebno pozornost, saj so učenke in učenci še v obdobju konkretnega mišljenja, hkrati pa je treba upoštevati znano Lennebergovo (1967) hipotezo o kritičnem obdobju za učenje jezika, »da struktura možganov v prvih desetih letih življenja, po drugih virih pa od drugega leta do pubertete, omogoča naravno, nenaporno in brezpogojno uspešno usvajanje jezika« (Svetina Pirih, 2005, 14). Slovenščina je slovanski jezik, ki ima na oblikoslovni ravni številne³⁸ različne končnice, s katerimi se soočajo učenke in učenci v neslovanskem okolju, natančneje v okolju, kjer nemščina³⁹ znotraj dvojezičnega kulturnega prostora prevladuje. Uzaveščanje, zavedanje in ustrezna raba končnic je »trd oreh« za učenke oz. učence na začetniški jezikovni ravni, zato je še toliko pomembnejše, da jih učenke oz. učenci uzaveščajo že od samega začetka usvajanja jezika, hkrati pa se tudi vizualizirano opozarja na njihove spremembe (npr. v četrtem sklonu ednine se pri samostalniki ženskega spola prve ženske sklanjatve končnica *-a* iz imenovalnika spremeni v končnico *-o*, ali poenostavljeno: *-a* gre v *-o*). Uzaveščanje tipičnih končnic na tej starostni in jezikovni ravni pri samostalnikih ponazarjam s črkami, hkrati pa tudi z barvami (npr. vijolična za samostalnice srednjega spola, oranžna za samostalnice ženskega spola, zelena za samostalnice moškega spola). Izpostaviti pa želim tudi, da se pri koncentričnem nadgrajevanju nato ta barvni model tudi pri končnicah razširi na pridevnike, kjer z barvnim kontekstom ponazarjam ujemanje pridevnika in samostalnika v ustreznem spolu, sklonu in številu. Pri glagolih so prav tako odebeljeno označene končnice.

3.6 Delo s starši

K dvojezičnemu slovensko-nemškemu pouku se vpisuje vedno več učenk in učencev, ki v družini več ne govorijo slovensko, imajo pa pozitiven odnos do slovenščine kot jezika okolja ali jezika prednikov. Poglobljen razmislek z vidika učiteljic in učiteljev ter snovalk in snovalcev programov, kako bodo starši lahko spremljali otroka in svojemu otroku pomagali pri usvajanju jezika v šoli, ki ni eden izmed svetovnih jezikov in zanj na spletu ni veliko učnih gradiv, bo nujno potreben, vsekakor pa v duhu senzibilizacije za raznojezičnost in večjezičnost. Izpostaviti želim situacijo »bottom-up«, ki prepušča to nalogo kar samim učiteljicam in učiteljem, ki se morajo – poleg opravljanja tudi drugih obsežnih administrativnih nalog – sami znajti v tovrstnih situacijah. Te problematike se lotevam le posredno s ponazarjanjem.

³⁸ Z vidika govork in govorcev neslovanskih jezikov; z zornega kota učenke in učenca, ki ima nemščino kot prvi jezik in/ali živi v nemškem govornem prostoru. Tukaj polagam v razmislek tudi uporabo kontrastivnega pristopa v primerjavi z nemščino, kjer se npr. ob ujemanju pridevnika in samostalnika v spolu, številu in sklonu prav tako odražajo tipične končnice.

³⁹ V vsakdanjem javnem življenju je na dvojezičnem slovensko-nemškem prostoru (na avstrijskem Koroškem) slovenščina bolj izjema kot pravilo.

4. Zaključek

S konceptom učbenika na dveh jezikovnih ravneh ob metodi dela z besedilom in iz njih izhajajočih vaj/nalog/dejavnosti želim doprinesiti k zvišanju (in postopnemu nadgrajevanju) jezikovne ravni tako tistih, ki so šele na začetku usvajanja jezika, kakor tudi tistih, ki v šolski vsakdan prihajajo s slovenščino bodisi v narečni podobi bodisi v (knjižno)pogovorni različici. V ospredje postavljam otroka, ki sprejema različne vsebine, če so mu le dostopne in njegovi starosti primerne. Živahno, barvno in z različnimi dejavnostmi obarvano učno gradivo je tako prvi predpogoj za učenko in učenca v sodobnem svetu, ki se sicer pri drugih predmetih že od začetka srečuje s privlačnim šolskim gradivom, v katerem se odraža tudi realni vsakdan, vključno z ožjim in širšim kulturnim prostorom. Želim si in upam, da bo komunikacijski pristop, ob upoštevanju koncentričnosti skozi celotno ljudskošolsko vertikalo ter na osnovi metode dela z besedilom bistveno doprinesel h kompetencam učenk in učencev slovenščine v dvojezičnem slovenko-nemškem šolskem vsakdanu na (avstrijskem) Koroškem.

Seznam literature

- Bildungsdirektion Kärnten (2019). *Das Minderheitenschulwesen. 1958/59–2018/19.* file:///C:/Users/tvucajnk/Downloads/110319_Druck-BD-Chronik-MSW-7.pdf (05.06.2023)
- Brčić Petek, T. (2016). *Igra vlog kot metoda izkustvenega učenja pri jezikovnem pouku slovenščine* [=neobjavljeno magistrsko delo]. Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta. <https://dk.um.si/Dokument.php?id=107410&lang=slv> (05.06.2023)
- Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Forschung (BMBWF) (2023a). *Schulbuchaktion 2023/24.* https://www.schulbuchaktion.at/sba_downloads/sba2023/Schulbuchliste_0100_2023_2024.pdf (05.06.2023)
- Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Forschung (BMBWF) (2023b). *Lehrplan, Slowenisch (Volksgruppensprache)* (Avtoričin prevod Učni načrt, slovenščina (narodnostne skupnosti)). <https://www.paedagogikpaket.at/massnahmen/lehrplaene-neu/materialien-zu-den-unterrichtsgegenst%C3%A4nden.html> (29.05.2023)
- Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Forschung (BMBWF) & Bildungsdirektion Kärnten. (Hrsg.) (2020) *Kompetenzbeschreibungen für den Unterrichtsgegenstand „Slowenisch, Lesen, Schreiben“ / Kompetenčni opisi za predmet „Slovenščina, branje, pisanje“.* http://www.sloviklik.at/fileadmin/user_upload/komp-opisi/2020-Kompetenzbeschreibungen-PRIM-ALLE.pdf (29.05.2023)
- European Council. (2018). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment - Companion Volume.* (Avtoričin prevod Dodatek k Skupnemu evropskemu jezikovnemu okviru.). <https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages> (05.06.2023)
- Gombos, G. & Stefan, F. (2013) Inhalt vor Form. Grundlinien einer nachhaltigen, kommunikationsorientierten Sprachdidaktik. V G. Gombos (ur.), *Mehrsprachigkeit grenzüberschreitend. Modelle, Konzepte, Erfahrungen.* Drava Verlag – Založba Drava GmbH. 131–144.
- Ključevšek, J. (2022). Oblikoslovje pri poučevanju slovenščine na Univerzi na Dunaju. V S. Pulko & M. Zemljak Jontes (ur.), *Slovenščina kot drugi in tuji jezik v izobraževanju.* Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba. (Mednarodna knjižna zbirka Zora = International Book Series Zora; 149). 125–138. DOI: <https://doi.org/10.18690/um.ff.12.2022.9>
- Krumm, H. & Reich, H. (2011). *Curriculum Mehrsprachigkeit.* <https://www.oesz.at/download/cm/Curriculum-Mehrsprachigkeit2011.pdf> (29.05.2023)
- Lenneberg, E. (1967). *Biological foundations of language.* Wiley and Sons.
- Motik, D., Knez, M., Pirih Svetina, N. & Steiner, M. (2016). *Dopolnilni pouk slovenščine v tujini. Učni načrt.* Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport; Zavod RS za šolstvo. <https://www.zrss.si/pdf/Ucni-nacrt-dopolnilni-pouk-slovenscine.pdf> (05.06.2023)

- Skela, J. (1999). Vloga slovnice pri učenju/poučevanju tujega jezika. Učenje in poučevanje tujega jezika. Smernice za učitelje v drugem triletju osnovne šole. V: L. Čok idr. (ur.), *Učenje in poučevanje dodatnih jezikov v otroštvu*. Znanstveno-raziskovalno središče Republike Slovenije. 126–132.
- Strmčnik, F. (1993). *Učna diferenciacija in individualizacija v naši osnovni šoli*. Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.
- Svetina Pirih, N. (2005). *Slovenščina kot tuji jezik*. Založba Izolit.
- Toporišič, J. (1992). *Enciklopedija slovenskega jezika*. Cankarjeva založba. (Leksikoni Cankarjeve založbe. Zbirka Sopotnik).
- Veljič, I. (2001). Diferenciacija in individualizacija pouka. V D. Motik (ur.), *Slovenščina in slovenska kultura v zdomstvu. Prizadevanja za ohranitev slovenskega jezika in kulture med Slovenci v tujini. Modeli poučevanja in učenja. Slovenščina*. Zavod RS za šolstvo. 51–54.
- Volavšek Kurasch, B. (2021). *Slovenščina v novi srednji šoli. Organizacijski okvir, integrativni pouk in leposlovje*. Mohorjeva založba.